

20. 370

№ 5 ԴՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ, № 5
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացե՛ք!

ՆԵՐՀԱԿ

ԴԷՊՓԵՐԸ

ԲԱԳԻՈՒՄ

(ՀԱՅ ՅԵՂ. ԳԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱԳԻԻ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

ԳԻՆՆ Է՝ 75 Կ.

ՀՐԱՑԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏԻ

ՄՈՍԿՒԱ—1918

329.14

G-61

05 FEB 2007

15 JAN 2000

329114

2-61

№ 5 ԴՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ № 5
ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացե՛ք!

ՆԵՐՀԱԿ

ԴԵՊՔԵՐԸ

ԲԱԳԻՈՒՄ

(ՀԱՅ ՅԵՂ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱԳԻԻ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

ՀՐԵՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏԻ

Մ Ո Ս Կ Ի Ս
Տպարան Եղբ. Կ. Լ. Ռ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆՆԵՐԻ
1918

13782

11 JUL 2013

20.370

ԴԵՊՔԵՐԸ ԲԱԳԻՈՒՄ

54/61-66

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱԳԻՈՒՄ

Ն. Յ. ԴԱՅՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱԳԻԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ԻԾԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային իշխանութեան անցեալը Բաղուձ քաղաքական մակընթացութեան և տեղատուութեան օրինակներով լի մի պալքար է անդրկովկասեան կեանքի արդի կացութիւնը մարմնաւորող այն բոլոր ռէակցիոն ուժերի գէտ, որ սպառնում են իւրաքանչիւր քաղաքացիական կռիւ դարձնել աղղային պատերազմ և ամեն մի աղղային պատերազմ վերածել իմպերիալիստական բաղխման: Բաղւի Խորհրդային իշխանութեան սկզբնաւորութիւնը՝ մարտի քաղաքացիական կռիւ օրերին, սերտօրէն կապւած է ալլ կացութիւնը սնող ռէակցիայի մի կողմի չաղթահարման հետ՝ պալքարի ներքին ճակատի վրայ: Իշխանութեան անկումը, յուլիսեան պարտութեան օրերին, անմիջական արդիւնք է նոյն ռէակցիայի միւս կողմի գերկշռմանը՝ պալքարի արտաքին ճակատի վրայ: Նւ սակայն, յուլիսեան պարտութիւնը,

որ խնայելիալիստական յարձակման վերածեց արդաշնական ուէակցիալի ուղղմական նահանջը, անհրաժեշտ արգիւնքն էր մարտեան յաղթութեան: Մարտեան յաղթութիւնը արգալին բնութ աւեց լեղափոխութեան դասակարգալին կուին: Խորհրդալին իշխանութեան ղինւորական յաղթանակը մարտին՝ դարձաւ նրա քաղաքական պարտութեան արբիւր՝ յուլիսին:

Յենւած լինելով («արգալին շահերի») հակասութեան վրայ, որ մարմին էին առնում Ն. Յ. Դաշնակցութեան և թուրք Ֆեդերալիստներին («Մուսաֆէթ») կուլած կուսակցութեան ներքին հակամարտութեան մէջ՝ Բաղւի Խորհրդալին իշխանութիւնը, չզանելով իր մէջ իսկ գոյութեան սպառնալիքներ, չպիտի կարողանար պաշտպանել իր զոյութիւնը, հէնց որ արդաշնական մտայնութեամբ տողորւած այդ հոսանքներից մէկը բուսականին ուժեղ կարողացաւ զղալ իրան՝ խախտելու լեղափոխութեանը ներհակող ոյժերի հաւասարակշռութիւնը: Պարտւելով ներքին ճակատի վրայ՝ Մուսաֆէթն ոյժ կարող էր ստանալ իր արտարին դաշնակիցներից. իսկ, լենակէա չունենալով արտարին աշխարհում՝ Ն. Յ. Դաշնակցութիւնն ոյժ պիտի փնտռէր իր ներքին թշնամու՝ Մուսաֆէթի պարտութեան մէջ: Այս հանգամանքը պիտի փոխէր քաղաքական պատերազմի բնթայքը՝ հաղորդելով նրան ճողալին հակամարտութեան աւսք. խախտելով քաղաքացիական ոյժերի հաւասարակշռութիւնը ներքին ճակատի

վրայ, այդ իսկ հանգամանքը պիտի նախորդէր նաև իշխանութեան ճակատադիրը՝ դրսևորելով նրա անդորութիւնն իմպերիալիստական ոյժերի բողբոսման ժխորում:

* * *

Նոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնից լետոյ, և երկար ժամանակ դրանից լետոյ Ն. Յ. Դաշնակցութեան Բաղւի հաւաքը Խորհրդալին իշխանութեան զաղափարը հաղածողների բանակումն էր: Միացած հախախորհրդալին միւս հոսանքներին և ամենից առաջ, դաշնակցած իր «քոյր կուսակցութեանը»՝ Մուսաֆէթին — («բոլշևիկական վտանգի») հանդէպ, արդաշնական կուսակցութիւնների համատարած եղբայրացման շրջանն էր այդ — Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը կառաղի պալքար էր վարում վերահաս լեզաշրջման դէմ՝ թէ բանւորական Խորհրդի նիստերին և թէ քաղաքալին իրնափարութեան ժողովներում: Երբ հէնց մեծ չափով այդ սրտառուչ եղբայրացումից խրախուսւած անդրկովկասեան թուրք հողատիրութեան շահերին նւիրւած Մուսաֆէթն ալնքան խրոխտացաւ, որ բացարձակօրէն իր վրայ կարող էր առնել «թուրք պետականութեան զաղափարի» տարածման անդրկովկասեան գործալուծիւնը և երբ, Դանձակի դէպքերից լետոյ, անցեալ դեկտեմբերի վերջերից, Ալքրէշանի խան ու բեկերի մուալլ ուէակցիան սպառնալ սկսեց անդամ

«յեղափոխութեան տարրական նշաններին»՝ Ն. Յ. Դաշնակցութեան խորհրդային ֆրակցիան—կուսակցական բիւրօն ինքնին կանգնած էր դեռ հակա-յեղափոխական «համերաշխութեան» անսակէտի վրայ—սկսում է բարբառել «ուսական օրինատաղիային» մասին ուշնկատելով Խորհուրդներն որպէս պաշտօնական Ռուսաստանի միակ ներկայացուցչութիւն, պաշտպան է կանգնում Բաղւոյն սողմնաւորող Խորհրդային իշխանութեան: Մարտի քաղաքացիական կռիւ օրերին, երբ անհրաժեշտ էր բնարութիւն անել Գանձակի կալածատիրութեան և Բաղւի բանւորութեան մէջ՝ Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը հնարաւոր դառնալով արտաքին չեղօքութեան վաշտը տեսք պահպանել: Սակայն, հետեւելով քաղաքում խռնւած հայ բանւորական և զինւորական մասսաների ուղղմական տրամադրութեանը, կռիւն թաղարում կուսակցութիւնն անցաւ պաշարող պրօլետարիատի կողմը և շօշափելի օգնութեամբ նպաստեց Խորհրդային իշխանութեան ճանաչւելուն՝ «կենտրոնում և տեղերում»:

Որ սակայն Խորհրդային իշխանութիւն ճանաչելը Ն. Յ. Դաշնակցութեան համար համադր էր Բանւորա-Փիւղացիական Յեղափոխութեան սօցիալական և քաղաքական ծրագրի իւրացմանը՝ ցոյց է տալիս ոչ միայն նրա նախընթաց զործունէութիւնը այլև նրա վարքը լեռնակալում, երբ հերթական էին դառնել Խորհրդային իշխանութեան ամբողջման խնդիրը ու նրա ազդեցութիւնն սմբողջ

Անդրկովկասում տարածելու հոգսը: Բաղւի Խորհրդի ներքին քաղաքականութիւնը, անտեսական, սոցիալական, պարենաւորման, փարչական և կրթական ուղիւներին բոլոր անսակի ձեռնարկութիւնները կուսակցութեան շարքերում չէին դանում ոչ մի կենդանի տրձագանդ և ոչ մի փաստական տաշակցութիւն: Եւ ուշադրաւ է, որ Խորհրդի արտաքին քաղաքականութիւնը, իշխանութեան տարածումն Անդրկովկասում, Ն. Յ. Դաշնակցութեան առանձին հետաքրքրութեան առարկայ էր, քանի որ դործօն մասնակցութիւնն ալ պատգարիքում իրաւունք և հնարաւորութիւն էին բնձնուում Խորհրդի հաշւին զինելու կուսակցութեան ազդեցութեանն էնթակայ հայ «աշխատաւորութիւնը» («արտաքին թշնամու») դէմ կռւելու համար:

Սակայն և՛ «արտաքին թշնամու» և՛ նրա դէմ Խորհրդի մղած կռիւ կզանակի մասին Ն. Յ. Դաշնակցութիւնն իր առանձին հատկացողութիւն է ունեցել հէնց սկզբից. «արտաքին թշնամի» տեսլով Ն. Յ. Դաշնակցութիւնն Անդրկովկասում զլուխ բարձրացրած «թրքութիւնն» էր հատկանում, և սրան փշրելու համար սրբութիւն էր համարում ամեն մի միջոց: Կռիւ «լաշտութեան» համար կուսակցութիւնը «կոնստիտ» է որոնում ոչ միայն Բաղւի մեծամասնականներին, այլև այն խմբերիայի-

աական ոչժերի հետ, որոնց դէմ էլ հէնց ուղղւած է եղել նախ և առաջ Խորհրդի արտաքին քաղաքականութիւնը: Բազմի հաջող Ազգային Խորհրդի միջոցով, որի քաղաքականութեան ղեկավարն էր Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը, դեռ անցեալ փետրւարի վերջերին զերմանական յատուկ միտման հետ Բազում, Խորհրդի թիկունքում, սկսւում են բանակցութիւններ, որոնց մէջ, բացի դաշնակցական դործիչներից, ի դէպ, դործոն մանակցութիւն է ունեցել նաեւ էսէրական կուսակցութեան ղեկավար, չեռակալում սպանւած, Լ. Աթաբէկեանը: Այդ բանակցութիւնները շարունակւում են Թիֆլիսում, Տրապիզոնում և Բաթումում և, ինչպէս յայտնի է, ծայր են տալիս հաջող Արարաւան հանրապետութեանը: Միաժամանակ Բազմի հաջող Ազգային Խորհուրդը և տեղական դաշնակցականներն իրանց պարագրուին Ստ. Զօրեանի — անդլիական օրինատուցիայի մոլեռանդ երկրպագուի — ուժեղ ազդեցութեան ներքոյ բանակցութիւններ են սկսում Պարսկաստանում գտնւած անդլիական հրամանատարութեան հետ: Բանակցութիւնները սկիզբ են առնում դեռ զարնանք, որքան յայտնի է, առձիւսնայ վիպագրող Զապ. Նալբանի և անդլիական Ֆիլանարուպիայի հաշտողի խնկարկու Սրշ. Սաֆրասեանի միջոցով, իսկ վերջանում են միայն յուլիսին՝ փարեագներին Բազում հրաւիրող դաշնակցական դործիչներ Ս. Արարատեանի ու Ռ. Բաշբերունու ջանքով: Ստուգւած է նաեւ այն սերտ կապը, որ ունեցել է Խորհրդային հակա-հետախու-

դութեան պետ դաշնակցական Ն. Զիզիթեանն անդլիական քաղականութեան ղինւորական դործակալ տիրահուշակ զնդապետ Լ. Բիշերախովի հետ: Անդլիական ազիտացիայից նախագրուշանալու համար Բազմի Խորհրդային իշխանութեան դործադրելիք բոլոր միջոցները դատապարտւած են եղել անցաջողութեան մասամբ հէնց շնորհիւ այն օրգանի քօղարկւած բնդդիմութեան, որ կոչւած է եղել յայտնադործելու այդ ազիտացիայի արմատները:

* * *

Բազմի Խորհրդային իշխանութեան հանդէպ Ն. Յ. Դաշնակցութեան վարած այս երկդիմի քաղաքականութիւնը հետեանք է անդրկովկասեան հաշտութեան քաղքենի շերտերի կացութեան այն երկուութեան, որի մէջ խարխալում է այդ կուսակցութիւնն իր բովանդակ ծաւալով: Քանի դեռ կուսակցութիւնը դործում էր Բազմի իրականութեան պայմաններում ու արձագանդ տալիս կեանքի տեղական պահանջներին՝ նա պէտք է բնդատաջ գնար քաղաքականապէս արմատական արմատգրութիւն ունեցող հաջ «աշխատաւորութեանը», չենարան փնտռէր քաղաքի հաշտութեան մանր-բուրժուական շրջանների և քաղքենի մտայնութիւնից դեռ չադատադրւած ռաջոնների հաջ բանւորական տարրերի մէջ: Դաշնակցական «աշխատաւորութեան» խոշորագոյն մասը դէպ նաւթաշխարհ է դաղթել դա-

լառից՝ հարածւած երկրի ծանր հողային պայմաններից—ալսանդից էլ հասկանալի է նրա խոր առելութիւնը դէպի թուրք կալւածատիրութիւնը, մի զգացում, որ լաճախ անդրադառնում է սրա խնամակարութիւնից չաղատաղրւած ցեղի ամբողջութեան վրայ: Միւս կողմից՝ նաւթաշխարհի հալ «աշխատաւորութեանը» հարստահարում է խոշոր արդիւնաբերական բուրժուազիան, կամ՝ մրցութեան դիմացկանութիւնից զրկում առևտրական խոշոր կապիտալը: Ենթարկելով այս տարրերի քաղաքական ինքնապաշտպանութեան բնազդին՝ Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը Բաղւի սահմաններում մի առ ժամանակ կարող էր իրան ուղեցոյց բնդունել Խորհրդային իշխանութեան օրինաւորութիւն:

Բայց հէնց որ նոյն կուսակցութիւնը սկսում էր թեւակոխել իր դորժունէութեան ազգային շրջանը և արձագանդել զաւտուական հալ մանր բուրժուազիայի քաղաքական ձգտումներին—այն տարրերի մատչելութեանը, որ դեռ չեն նկղւել ռուսական դարգացման բնթացքից և բնդատաշ են դնում կապիտալիստական շահագործութեան պրոյէկտին—նա մանում է գրանով իր դորժունէութեան սովորական և բնական հունի մէջ: Ստանձնելով «բոլմանդակ հալութեան» իդէական հովանին, փաստօրէն տարւում է նա «հարապատ» բուրժուազիայի հոգսով և հանդէս դալիս նրա ազգային քաղաքականութեան շրջակալի դերում:

Գաւառական հալ մանր սեփականատիրութիւնը լի է ազգային կապիտալի զալիք հոգսերով, թէև դեռ չունի զալիք բուրժուազիայի արտաքին յաւկանիչները: Ն. Յ. Դաշնակցութեան ուէալ քաղաքականութիւնը նախադիժն է միայն իդէական հալ բուրժուազիայի ազգային քաղաքականութեան ճրագրի: Արդի հալ բուրժուազիային ալդ նախադիժը կարող է թւալ բախտախնդրական, կործանարար: Յակաջն սա նոյնչափ բնական է, որչափ բնական է և աջն, որ իրական հալ բուրժուազիան, ծնւած լինելով զաղութային կապիտալի արդանդից ու ժառանգած նրա բոլոր «ազգային» արատները, չունի բնաւ Ն. Յ. Դաշնակցութեան մէջ իդէալէս մարմնաւորւող «ազգային դատակարարի» ուէալ առարկնութիւնները:

* *

Քիւրդամիրի յարձակումը սկսւեց այնպիսի հանգամանքներում, երբ Ն. Յ. Դաշնակցութեանն ենթակալ դորամասերը ոչ միայն Բաղւի Խորհրդային իշխանութեան զխաւոր ռաղմական ուժը պիտի կազմէին—ալդ դորամասերը կազմում էին Խորհրդական բանակի 80%—ը— ալև, պոկելով իրանց իդէական խնամակալին լեղափոխական-դեմոկրատական լեւարանից՝ պիտի ամբողջովին ենթարկէին նրան զաւտական հալ քաղքենիութեան ազգայնական ուէակցիոն արամաղրութիւններին: Թուրք հակա-

յեղափոխական ժողովների ղեկն կուռով բանակի մեծ մասը կաղմում էին հայրենի խրճիթի կարօտով բռնւած հին բանակի այն հայ զինւորները, որ լաւադոյն ղէպըում անտարրեր, իսկ փաստօրէն անշուշտ միայն թշնամական ընթացք կարող էին բռնել ղէպի Բաղւի Խորհրդի քաղաքական ճրագիրը. իրանց սոցիալական կաղմով ու հոգեբանութեամբ պիտի իրական հիմք դառնային դրանք Գաշնակցութեան այն ընդհանուր հակալեզափոխական քաղաքականութեան, որ ազդային սահմաններում թերւում է ղէպի կապիտալիստական կարգ ու սարքը, իսկ միջազգային յարաբերութիւնների մէջ հակում ղէպի իմպերիալիստական այս կամ այն ազդեցութիւնը: Խորհրդային բանակի յոյնածութեան և կրած զրկանքների հետեանք չպէտք է համարել միայն անդլիացիների հրաւիրման օգտին Գաշնակցութեան կամ Բիւրախովեանների փարած աղիտացիայի աւերիչ ազդեցութիւնը, այլ նախ և առաջ բանակի մեծամասնութեան դասակարգային հոգեբանութիւնը, որ կուսակցութեան համար նոյնքան աւելի վճռական նշանակութիւն էր սկսում ստանալ, որքան նա, քաղաքացիական կռիւ հետեանքով, ազատ էր համարում իրան ներքին ճակատի վրայ և ոչժ ստանում հետդիմաէ Խորհրդի յեղափոխական մեծամասնութիւնից անկախ արտաքին քաղաքականութիւն վարելու համար: Գաշնակցական երկդիմի քաղաքականութեան շնորհիւ վերջնականապէս ալյասերւած Խորհրդային զօրապահեստները,

Շամախի և Սաղխի ռազմական տեսակէտից չբացատրուող նահանջից յետոյ, և Բիւրախովի շնաթառեւած փախուստի շնորհիւ յեղափոխական ճակատի վերջնական մերկացումից յետոյ, հրաժարելով զիմադրութիւն ցուց ապ թշնամուն, նախորդում են ռազմական ամբողջ ձեռնարկի ելքն ու դրանով մահացու կերպով հարւածում Բաղւի Խորհրդային իշխանութեանը: Արդեօք այդ ղէպըում ղերկշուութիւն էր ստացել հաշտութեան բանակցութիւնների ղիտումով, իսկ յետակալում յաղթողի ոգորմածութեան յուսով «ազդային ինքնապաշտպանութեան» զօրքը ղիւրացնելու շարժառիթը, թէ, ընդհակառակը, ազդաբնակչութեան մէջ սարսափ ցանկելով, անդլիացիների օգնութեանը ղիմելու անհրաժեշտութիւնը բացալա կացուցանելու ղիտաւորութիւնը՝ չունի մեզ համար տռանձին նշանակութիւն: Նկատենք սակայն, որ Խորհրդային իշխանութեան անկումից յետոյ և նախ քան անդլիացիների «օգնութեան» ղալը չ. Յ. Գաշնակցութեան փաստական ղեկավարութեամբ, նաւատորմի և ռուսական զօրամասերի աջակցութեամբ և Բաղւի լանւորութեան եռանդուն զօրահաւաքի միջոցով քաղաքի պաշտպանութեան ճրագրի յաջող իրադարձումը, Բիրիւնէյրաթի և Վալիեա-Վարդապի բարձրունքների վրայ իրապէս ճշակեց մեր ընկերների՝ Շահումեանի ու Կորգանովի՝ այն քանիցս կրկնած միտքը, թէ, ընդհանուր ղինւորական ճակատ ստեղծելով, Բաղւի

պրոլետարիատը կարող կլինի դուրս բերել քաղաքի պաշտպանութեան դործը՝ առանց «արաաքին օղնութեան»։ Քաղաքի խոշոր պաշտպանութիւնը, երբ նա Խորհրդային Ռուսաստանի աշակցութիւնն ունէր իր յետուս, և քաղաքի անկումը յետակայում, երբ Խորհրդային դորքերն անդլիսականով էին փոխարինուել, անկոտոր պիտի դարձնէին միաժամանակ, որ ճակատներում կրած անխոշորութիւնների պատասխանատուութիւնն ամենից առաջ և ամենից շատ բնկնում է անդլիսական ինտերկալիստների Բաղւի հակախորհրդական կցորդների վրայ, մենշևիկների վրայ, որ զինւորական դործողութիւնների ժամանակ ներքին զժտութիւն էին սերմում ռաջոնների բանւորութեան մէջ, էսէրների վրայ, որ զբաղւած էին նաւատորմի քաղաքական ալլասերումով, և վերջապէս Ն. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, որ քաղաքայնով Խորհրդային բանակը, իր թիկունքային քաղաքականութեամբ ոչ միայն Խորհրդային իշխանութիւնը տապալեց՝ այլև կորսեան եղբին հասցրեց «Փիղիքական դոյութիւնն» ալն ազգային ամբողջութեան, որի անունով նա ձեռնարկում է միշտ իր մեծ ու պատիկ դործերը։

* * *

Ն. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտից իր Բաղւի հաւաքածի ունեցած խորհրդային օրինաւորիան մի անհրաժեշտ, բայց կարճատե շրջան կարող էր լինել կուսակցութեան արաաքին քաղաքականութեան բաղմերանդ պատմութեան մէջ։ Սա աւելորդ մի էջն է ալ պատմութեան, որ ցոյց է տալիս, թէ որքան բնկարձակել կարող է քաղքենի զիպլումախալի տատանման ալիքը, երբ նա տատանում է ազգային դատակարգերի տիրական ոյժ և հանդէս դալիս որպէս անկախ դործոն միջազգային քաղաքականութեան։ Դէպքերի թարմ տալաւորութեան տակ մեր բնկերներից ոմանք արամադրութիւն են ցոյց տւել որակել կուսակցութեան յետակալ բնթալքն որպէս դաւաճանական մի տկա։ Ն. Յ. Դաշնակցութեան փարմուերն ալլօրինակ զնահատման տուարկալ կարող է լինել նրան հետեոյ հաստրական տարրերի շահերի և բմրոնումների տեսակէտից միայն։ Բաղւի միջազգային բանւորութեան և նրա քաղաքական օրդանի՝ Խորհրդային իշխանութեան՝ բմրոնումների և շահերի տեսակէտից Ն. Յ. Դաշնակցութեան բալլերը կարող էին լինել վնասակար, բայց ոչ երբէք՝ դաւաճանական։ Պնդել հակառակը՝ կնշանակէր տարւած լինել ալն պարանքով, թէ ալ կուսակցութիւնն եղել է երբ և է կամ կարող էր լինել Բաղւի յեղափոխական բանւորութեան հարադատ թարգմանը, նրա քաղաքական մտայնութեան հաւատարիմ ներկայացուցիչը։ Դերադնահատել մանր-բուրժուալիտալի ազգային

54/61-66

14054

քաղաքականութեան տեսակարար կշիռն առհասարակ, երբ նա հանդէս է դալիս միայն որպէս նպատակորդ գործօն պրոլետարիան լեզափոխութեան՝ նշանակում է իջեցնել պրոլետարիատի լեզափոխական կազմակերպութեան և տակաւիկայի արժէքը և դուռ բանալ նրա դռն յաւաստարութեան համար:

ՅԱԻԵԼԻԱԾ

ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱԳԻԻ

ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈԶԸ ԲԱԳԻԻ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻՆ

ԲԱԳԻՒ ԴԵՊՔԵՐԸ

Կոմմունիստական Կուսակցութեան Բազմի
կենտրոնական կոմիտեն յուլիսի 30-ի ղեկավարի
առիթով հետևեալ կոչն էր ուղղել Բազմի պրոլե-
տարիստին.

Ընկերներ!

Յուլիսի 30-ին առձկական զօրքերը բոլորովին
մօտեցան քաղաքին: Խորհրդային զօրքերի նրամա-
նատար զննապետ Ս. Լ. Լախովը Ժողովրդական Կո-
միտեների Խորհրդի նախագահին յայտարարեց, որ
քաղաքի բազմն արդէն սրտում է: Ֆրոնտը զա-
տարիւն է: Բիշկեքիսովը Ֆրոնտը բացելով իր
զննով քաշել է Սոււդայիթ և զխմւմ է հիւսիս: Սոււդայիթից
վերադառնալով նոյնը հաստատեց
նաև ընկեր Կորդանովը: Այնպիսիք լերւում զօրքե-
րը շրւել են: 1600 ախներէց Ֆրոնտում մնացել
են միայն 200 հոգի: Բացի այդ 200-ից՝ աչ
թեկն կանգնած են Պետրովի զննից 200 հոգի:
Իսկ հայկական զօրամասերը, թւով՝ 3000-ից
աւելի, զգեստի բացակայութեան պատճառով, նոյն

իսկ մինչև այդ հրաժարել էին քաղաքի շրջակայքում իրենց համարնշանակած գիրքերը՝ դրաւելուց: Այսպիսով 32 վերստ երկարութիւն ունեցող Փրօնար պաշտպանում է միայն 400 հոգի: Մինչդեռ օդային հետախաղումները ցոյց տւին, որ խոշոր ուժերով քաղաքի վրայ են շարժւում թիւրքական կանոնաւոր զօրքերը: Բանակի հրամանատար Սւլեյմանովը պահանջեց անշտապ սպիտակ զրօշակ պարզել և սկսել հաշտութեան բանակցութիւնները: Նախաձեռնող գէպքում, — յայտարարեց Սւլեյմանովը, — դուք պատճառ կ'լինէք, որ թշնամին ուժով ներս խուժելով՝ բնաջնջի 160 հազար քրիստոնեայ բնակչութիւնը:

Նոյն երեկոյեան -ի մօտ խորհրդակցութիւն դււմարւեց հայկական զօրամասերի ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ: Խմբապետներ՝ Տամազասան ու Կադարովը յայտարարեցին, որ համաձայն են Սւլեյմանովի հետ, և վկայեցին, որ քաղաքը յանձնելն անխուսափելի է և անհրաժեշտ է հաշտութեան պատւիրակներ ուղարկել:

Նոյն գիշերը Դաշնակցութիւնն իր մօտ խորհրդակցութեան հրաւիրեց հայ բուրժուազիային և նրա հետ միասին որոշեց առաւօտեան սպիտակ զրօշակ պարզել, որոշեց հաշտութեան պատւիրակների ցուցակը, որի մէջ պիտի մտնէր ի միջի ալրոյ նաև շվեդական հիւպատոսը, որը հայ բնակչութեան կեանքի ապահովութիւն էր խոստանում քաղաքը յանձնելու գէպքում: Ժողովրդական Կոմի-

տարների Խորհուրդը վճռապէս հակառակ արտաշաւեց հաշտութեան ամեն տեսակի բանակցութիւնների գէմ և բոլոր զօրամասերին կոչ արաւ դուրս գնալ Փրօնա: Յուլիսի 30-ի գիշերը բոլոր բանւորներին կոչ արաւ՝ մտնել գէնքի տակ և քաղաքը պաշտպանել, հայկական զնդերի հրամանատարներին պահանջեց՝ զօրամասերը դուրս բերել Փրօնա: Նրանք համոզւելով, որ պատերազմական դործողութիւնները շարունակելու, նոյնպէս և հաշտութեան բանակցութիւններ սկսելու գէպքում, միևնոյն է, անհրաժեշտ է Փրօնաում զօրք ունենալ, համաձայնեցին նոյն գիշերը հանդէս բերել երկու բառալիսն, — 16 և 18-ը — մօտ 1300 զինւոր:

Կոյս յուլիսի 31-ի գիշերը ժամը 3-ին Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը Ժող. Կոմիտարների Խորհրդին հաղորդեց, որ իրենք յոյս ունեն Փրօնա ուղարկել մօտ 3000 հոգի:

31-ի առաւօտեան ժամը 11-ին հրամանատար Սւլեյմանովը նորից գլխեց Ժողովրդական Կոմիտարների Խորհրդին, յայտարարելով, որ Փրօնայի օգտէրը չեն աւելանում, իսկ թշնամին ճնշում է և մի քանի ժամից լեռոյ անխուսափելի կը լինի քաղաքի յանձնելը:

Խոստացւած զօրքերից, — ասաց նա, — Փրօնա են գնացել բնդամենը 320 հոգի 16-րդ բառալիսին, բայց նրանք էլ չեն մասնակցում կռիւներին: Եթէ ինձ չթոյլատրէք անշտապ սպիտակ զրօշակ

պարզել, հարկեր հաղարարող զոհերի արիւնք ծանրացած կլինի ձեր խղճի վրայ,—կարապէս չախարարեց զօրքերի հրամանատարը:

Միևնոյն պահին յայտնեցին չալ Աղգալին Կոմիտէի ներկայացուցիչները—Ա. Գիւլ-Խանդանեան և զնդապէս Կաղարով, որոնք չախարարեցին, որ Աղգ. Խ. հէնց նոր զուսմարեալ ժողովը վերջնապէս որոշել է սպիտակ գրօշ պարզել և չանձնել չաղթողի ողորմածութեանը:

Բաղւի Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդը հաշիտան զօրադնդերի, աւելի ճիշտ՝ նրանց պարադոքսներին—Աղգալին Խորհրդի ներկայացուցիչների աչք փարմունք բացարձակ դաւաճանութիւն համարեց և, հասկանալի է—նրանց հետ համաձայնել ընտելէր կարող:

Մի ուրիշ դաւաճանութիւն էլ տեղի ունեցաւ անդլիական իմպերիալիզմի փարձկանների կողմից: Նրանք օգտուեցին Խորհրդալին Իշխանութեան կրիտիքական դրութիւնից և մասն նաւատորմի մէջ, նրան համոզելով՝ կարելի Ռուսական Խորհրդալին Կենտրոնական Իշխանութիւնից, ամբողջապէս ենթարկել անդլիական քաղաքականութեան զլխաւոր սպասաւոր Բիշերախովին և շողենաւերն իսկոյն շարժել գէպի Լնդելի՝ անդլիական զօրք բերելու համար:

Այսպիսով Բաղւի Ժող. Կոմ. Խորհուրդը կանգնած էր կրկնակի դաւաճանութեան փաստի առաջ: Նա չէր կարող համաձայնութեան զալ անդլիական

իմպերիալիզմի հետ: Նա կարող էր լենւել միայն պրոլետարիատի վրայ, ոտքի կանգնեցնել նրան. անկասկած է, որ աշակողմեան կուսակցութիւնների և հրամանատարութեան բռնած աչք զիւրքի պատճառով արդէն ուշ էր և որ աչք էլ չի կարող Բաղւն ադատել թշնամու ներսխուժումից:

Զօրքերի հրամանատար Աւետիսովը զոռում էր, որ թշնամին արդէն քաղաք է մտել, և որ նա հաշտութեան պատւիրակներ է ուղարկում: Մեր զինուորական կոմիտեաները՝ Գանին, Միկոյեան և Գարիշև Բաղւաւուց մեզ հաղորդեցին, որ զօրքերի հրամանատարը զինւած ուժի սպառնալիքով պահանջում է սպիտակ գրօշակով գուրս դալ թշնամու դէմ և զինադադար առաջարկել նրան, և որ իրենք Աւետիսովի աչք պահանջին պատասխանել են, որ իրենք աւելի շուտ կհամաձայնեն զնդակահարութեան, քան աչքսիսի խախտաւորութեան: Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդը իր կատարեալ համաձայնութիւնը յայտնեց նրանց:

Սակայն պարզ էր, որ եթէ Աւետիսովը չիշեալ բոլշևիկ ընկերներին չհարողացաւ զնդակահարութեան սպառնալիքով համոզել սպիտակ գրօշակ պարզելու, նա կարող էր զանել ուրիշ պարլամենտիօրներ, և մենք համոզւած էինք, որ սպիտակ գրօշակն արդէն պարզւած է:

Միաժամանակ Պետրովի զուեղը, որ հերոսաբար պաշտպանում էր ձախ թեր, իր կողմի ²/₃-ից աւելին մարտի զաշտում թողնելով, թշնամու զե-

բազանց ուժերից ճնշւած՝ չեա քաշւեց զէպի քաղաք: Պետրովի շտաբի պեա Ստեպանովը ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին յայտարարեց, որ նրանք միայն իրենց ուժերով ալ ևս թշնամուն պահել չեն կարող և որ դործն արդէն տանուլ աւած է. 3—4 ժամից թշնամին քաղաքում կը լինի:

Նկատի ունենալով զօրքերի հրամանատար Ս. Լ. Կ. Ստեպանովի և Պետրովի շտաբի պեա Ստեպանովի կարական յայտարարութիւնները, որ քաղաքի յանձնէին արդէն անխուսափելի է և խնդիրը մի քանի ժամից է կախւած և, միւս կողմից չըցանկանալով չը խանգարել, որ բնակչութիւնը փորձի իր վերջին միջոցները—յաղթողի ոգորմածութեան յանձնելու ցանկութիւնը,—ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը որոշեց փար գնել իր լիազօրութիւնները և ռազմական ուժերն ու Խորհրդային Ռուսիայի պետական ունեցւածքը շոյենաւերով տեղափոխել:

Մեր հակառակորդներն ու նրանք, որոնք ցանկանում են հաշուել թիւքերի հետ, ալ և նրանք որոնք թիւքերից զերազատում են անդլիայիներին, քաղաքում ամեն տեսակի սուտ և ստոր դրուպարութիւն են տարածում բոլշևիկների և ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի հասցէին:

Նրանք օգտւում են բնակչութեան անտեղեկութիւնից և անցքերի ընթացքի արտաքին արպաւորութիւնից և խարում են մասսային, բոլշև-

իկների գէմ լարելով առանձնապէս նաւաստիներին:

Փաստերի այս համառօտ լիշատակութիւնը բաւական է, որ պարզւի, թէ ինչո՞ւ ժող. Կոմ. Խորհուրդը զերազատեց խուսափել քաղաքացիական պատերազմից թշնամու քաղաք խուժելու պահուն և իշխանութիւնից հրաժարւելու պարտանկան ձեւին զիմեց, որպէսզի նրանք, ովքեր կարող են հաշուել տաճիկների հետ կամ Բաղու հրաւիրել անդլիայիներին,—յանձն առնեն չետակալի պատասխանատուութիւնը:

Մենք չենք կարող լինել այն մարդկանց թւում, որոնք յանձնւում են տաճիկական փաշաների ոգորմածութեան, փրկում են իրենց կաշին, բոլշևիկներին և ռուսական զօրքերը օսմանեան բանդաների ձեռքը մատներով յօշտելու: Նւ ոչ էլ այն մարդկանց թւում, որոնք չընայած հայրենասիրական քծու Ֆրագաներին, պատրաստ են Բաղուն յանձնել անդլիայիներին: Մենք ցանկացանք փրկել եղած չեղափոխական զօրքերը՝ հաւատարիմ Խորհրդային իշխանութեան, որպէսզի հաշտարխանից զօրքեր ստանալով՝ պատերազմ յայտարարէ ռուսերի ֆրօնտներին էլ—տաճիկան ու անդլիակ. իմպերիալիզմին և Բաղուն պաշտպաններ չեղափոխական Ռուսիայի համար:

Աբրվատելական խղճուկ հոգիներն ու զեմագոգները զոռւմ են բոլշևիկների փախչելու ու փախկոտութեան մասին: Այդ ստում են Դաշնակ-

յութիւնն կուտակցութեան ներկայացուցիչները, որոնք, հենց իրենց թերատութեան ու վախկոտութեան շնորհիւ, կազմալուծեցին զօրքը, որ բնորոշակ էր դերադանցապէս հաշիւ տեսնել թշնամուհեա, և որոշեցին սպիտակ դրօշ բարձրացնել: Այդ ասում են էս-էրներն ու մենշեիկները, որոնք նոյն կաշի-արվատերական խուճապով հեծեծում էին անդլիացիների մասին, երբ կարելի էր իր ժամանակին ռաքի կանդնեցնել ամբողջ պրոլետարիատը:

Մենք ապրում ենք այս ծանր օրերը: Դաշնակցականների դաւաճանութիւնն ու անդլիական շանաժիւր կը բացւեն պրոլետարիատի համար շատ շուտով և այն ժամանակ վա՛յ զրպարառոյներին ու դաւաճաններին:

Անդլիական 16 հազար փրկիչները զեռ չեն երևում, իսկ ռուսական զօրքերը, թէկու՛ղ քիչ-քիչ, բայց արդէն մօտենում են:

Անդլիական զովւած աւետիկան զեռ չկայ, իսկ բոլշեիկների ուղարկած տաս հազար հրացաններն արդէն Բաղւի բանւորութեան ձեռքին են, տասնեակ միլիոնաւոր փամբուշաներ, հարիւր-հազարաւոր ռումբեր:

Անդլիացիները զեռ չրկան, փրկիչ Բիչերախովն արդէն փախել է գէպի Պետրովսկի, իսկ Պետրովի զուկոր ու նրա հրետանին խկապէս Բաղուն փրկում են աւաճիկերի ներս խուժումից, մարտի գաշտում թողնելով հարիւրաւոր բնկերներ,

որոնք այստեղ են եկել Խորհրդային Ռուստատանից:

«Յենարօ-Կասպի» սպանապիւքները հայ Աղզային Խորհրդին և բանւորական մասսաների խանդավառութիւնը, որոնք առաջ կաշկանդւած էին աշակոյմեան կուտակցութիւնների անդլատիրական ազիտացիայով, պատասեցին հայ Աղզային Խորհրդի սպիտակ դրօշակի մասին կազմած ծրագիրները: Այս պատիւ է բերում Բաղւի պրոլետարիատին:

Առաջին օրերը քաղաքը պաշտպանւեց նշանակալից չափով շնորհիւ Պետրովի հերոսական զնդի, որին օգնում էր մարանչող պրոլետարիատն իր հերոսական ջանքերով: Ռուսիայից կրդան նոր զօրքեր, այդ իրը թէ — բոլշեիկական «վախկոտ» զօրքերը և Բաղուն կրփրկէ: Կրփրկէի ո՛չ թէ վախկոտ Աւետիսովների ու համադասպների սպիտակ դրօշակով, որոնք քաջքայեցին Կարմիր Բանակը, և ո՛չ էլ անդլիացիների առասպելական օգնութեամբ, այլ բանւորա-զիւղացիական Ռուսիայի զօրքերով, որոնք զաւրիս են փրկելու մեզ Խորհրդային զօրքերի հետ:

Բաղւի պրոլետարիատը, որ հերոսաբար կանգնել էր քաղաքի պաշտպանութեան դրօշի տակ, անկեղծ բարեկամներ ու պաշտպաններ կուենալ յանձնն Ռուստատանից եկող Խորհրդային զօրքերի: Միայն նրանք պրոլետարիատի հետ Բաղուն կրպաշտպանեն Սովետական Ռուսիայի համար, հանդէպ և՛ զերման-տաճկական, և՛ անդլիական իմպերիալիստներին: Կենտրոնական իշխանութեան կոմիտար բնկեր

Պետրովի գունդն արդէն մղում է ալդարիսի պաշար:

Ընկեր բանւորներ, մտէք ընկեր Պետրովի զորոշի տակ, մեզ այնքան սիրելի բանւորա-գիւղացիական Ռուսիայի զորոշի տակ, որանցից ուղարկւած է նա:

Կեցցէ Բազւի մարտնչոյ սրտեատարիատը!

Կեցցէ ՄԼՃ Ռուսական Խորհուրդների Սոցիալիստական հանրապետութիւնը!

Կեցցէ Ռուսիայից տնրաժան և իմպերիալիզմից անկախ չեղափոխական Բազու քաղաք:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ (ԲՈՂՇԵԻԿ-ԿԱԿԱՆ) ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱԳԻԻ ԿՈՄԻՏԷ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏ

Լ Ո Յ Ս Ե Ն Տ Ե Ս Ե Լ

1. Ռ. Սոց. ֆեդ. խորհուրդների Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը.

2. Ն. Լենին—Նամակ Ամերիկեան Բանւորներին. զինը՝ 1 ր.

3. Վ. Ֆրիշէ—«Պրոլետարական պոէզիան» զինը՝ 2 ր.

4. ՆերձԱԿ—«Բազւի ղէպերը (Կոմունիստական Կուսակցութեան թողութիւնի լաւելածով) զինը՝ 75 կ.

ՄԱՍՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ ԵՒ ՇՈՒՑՈՎ ԼՈՅՍ ԿՏԵՍՆԵՆ.

1. Կ. ՄԱՐԲՍ և Զ. ԷՆԳԷԼՍ—«Կոմունիստական Մանիֆեստը»—Պլեխանովի, Կաուցկու և հեղինակների լառաջարաններով. Թարգմ. Պ. Մակինցեանի.

2. Զիշերին—«ԲՐԵՍՏԻՑ ՅԵՏՈՑ» (Զեկուցում խորհուրդների 5-րդ Համագումարին).

ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.

1. Կ. ԿԱՌԻՅԿԻ—«Դէպի իշխանութիւն».

2. Ն. Լենին—«Կարլ Մարքս»—Համառոտ կենսագրութիւն և մարքսիզմի տեսութիւնը.

3. Ն. ԲՈՒԽԱՐԻՆ—«Դասամարտը և լեղափոխութիւնը Ռուսաստանում».

ԳԻՆՆ Է 75 ԿՈՊ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0194485

